

Cumhuriyet Döneminde Müfettiş Atamalarının Tarihsel Süreci ve Mevcut Duruma Yönelik Çözüm Önerileri¹

Nazlı Sıla ÖNER², Fadime GÜRSOY³ Mehmet ULUTAŞ⁴

Öz

Bu çalışmada müfettiş atamalarının cumhuriyet döneminden günümüze kadar olan değişimi incelenmiş, mevcut durumu ele alınmış ve günümüz uygulamalarında karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır. Eğitim denetiminde önemli aktörlerden biri olan müfettişlerin atanması Cumhuriyetten günümüze kadar tarihsel bir süreç içinde kronolojik olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda çalışmada nitel araştırma yönteminden yararlanılmış ve durum analizi desenlerinden iç içe geçmiş tek durum deseni işe koşulmuştur. Elde edilen bulgular ile müfettiş atamalarına ilişkin bütüncül bir bakış açısı kazanılması amaçlanmaktadır. Mevcut müfettiş atama uygulamalarında aksayan yönlerle ilişkin çözüm önerileri getirilmesi ve bu anlayışla gelecekte yapılacak çalışma ve uygulamalara ışık tutması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim denetimi, müfettiş, müfettiş atamaları

Historical Process of Appointment of Inspectors in the Republic Period and Solution Suggestions for the Current Situation¹

Abstract

In this study, the change of inspector appointments from the Republic period to the present day has been examined, the current situation has been discussed and solutions have been tried to be proposed for the problems encountered in today's practices. The appointment of inspectors, one of the important actors in educational supervision, has been handled chronologically in a historical process from the Republic to the present. In this context, the qualitative research method was used in the study and the nested single case design, one of the case analysis designs, was employed. With the findings obtained, it is aimed to gain a holistic perspective on the appointment of inspectors. It is expected to offer solutions for the problems in current inspector appointment practices and to shed light on future studies and practices with this understanding.

Key Words: Educational supervision, inspector, inspector assignment

Makale Geçmişi
Makale Türü
Önerilen Atf

Geliş: 04. 12. 2021

Araştırma Makalesi

Öner, N. S., Gürsoy, F., & Ulutaş, M. (2021). Cumhuriyet döneminde müfettiş atamalarının tarihsel süreci ve mevcut duruma yönelik çözüm önerileri. *Uluslararası Liderlikte Mükemmellik Arayışı Dergisi (ULMAD)*, 1 (1), 32- 43.

Kabul: 27. 12. 2021

Yayın: 30. 12. 2021

¹ Bu çalışma IEXCEL 2021 kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Doktora öğrencisi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

³ Sorumlu yazar, doktora öğrencisi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, fadimeilgin@gmail.com

⁴ Dr. Öğr. Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

Giriş

Toplumların gelişmişlik düzeylerini etkileyen esas etmenlerden biri olan eğitimin niteliğinin artırılması için, sistemin bileşenlerinin verimli çalışmasının sağlanması gerekmektedir. Sistemin bu noktada, işleyişinin sorunsuz devam etmesi, nitelikli bir denetime duyulan ihtiyacı ortaya çıkarmaktadır (Ceylan ve Algam, 2020, 180). Nitelikli bir denetim sistemi için müfettişlerin gerekli yeterliklere sahip olması elzem olarak görülmektedir. Sistem olarak denetim süreci içerisinde müfettişin pozisyonunu; müfettişe resmi olarak verilen görevler, verilen bu görevlerin yerine getirilme süreçleri, müfettişin sahip olduğu roller ve bunları yerine getirirken sergilediği davranışlar belirlemektedir (Taymaz, 2015, 49).

İş başında yetiştirme ve mesleki rehberlik yapma konularında müfettişlerin gerekli yeterliklere sahip olmadıkları bir gerçektir. Bunun başlıca sebebi belirlenmiş bir süre boyunca öğretmenlik ve müdürlük yapmış olmak gibi eksik koşulların müfettiş olabilmek için ön şart olmasıdır. Hizmet içi eğitim, lisansüstü eğitimi veya yurt dışı eğitimi gibi tamamlayıcı çalışmalarla müfettişlerin eğitiminin yeteri kadar takviye edilmemesi ciddi sıkıntıları beraberinde getirmektedir. Esasen cumhuriyetin ilanından önceki dönemlerde bile öğretmenlerin mesleki yeterliliğe sahip ve onlara katkı sağlayabilecek donanımda müfettişlerce denetlenmesi gündeme gelmiş olmakla birlikte, yaklaşık 170 yıl sonra bu konu hala problem olarak varlığını sürdürmektedir. Türk Eğitim Sisteminin yaşadığı sorunlar da dikkate alınarak bu konu ile ilgili ivedilikle çözüm önerileri getirilmesinin kritik olduğu görülmektedir (Şahin, Elçiçek ve Tösten; 2015, 1121-1122).

Araştırmanın Problem Durumu

Denetim tüm örgütlerde olduğu gibi eğitim örgütlerinde de var olması zorunlu yönetsel bir süreç olarak düşünülmektedir. Her örgütün var oluş nedeni amaçlarını gerçekleştirmektir. Bu nedenle örgütlerin bu amaçları ne derece gerçekleştirdiğini ve aksayan yönlerin neler olduğunu bilmesi gerekmektedir. Bunu sağlayabilmek için örgütün girdi, süreç ve çıktılarını düzenli olarak değerlendirmesi ve etkili bir şekilde geri besleme yapması gerekmektedir. Bir bütün olarak sürecin planlı ve programlı bir şekilde sürekli değerlendirilmesi sağlanmalıdır. Bu da ancak etkili bir denetim sayesinde olabilmektedir (Aydın, 2014, 1).

Eğitim sisteminde müfettişler sürekli değişen şartlarda ve ortamlarda görev almaktadırlar. Bu sebeple yenilikleri yakından takip ederek, bu değişim ve gelişimin öncüsü, önericisi, denetleyicisi ve değerlendiricisi olma sorumluluğunu taşımaktadırlar (Taymaz, 2015, 52). Müfettişler; okul örgütünde öğretmenlerin ve öğrencilerin ihtiyaçlarını en iyi şekilde anlayacak donanıma sahip olması beklenen kişilerdir. Milli eğitim sisteminde kanun ve yönetmelikler müfettişlere önemli görevler vermektedir. Öte yandan mevzuatlar bağlamında, müfettişlerin bu görevleri ne düzeyde yapabildikleri üzerinde durulması gereken bir noktadır. Bu noktanın aydınlatılması için günümüz koşullarındaki eğitim anlayışının müfettişlerden ne gibi görevler beklediğinin araştırılması faydalı olacaktır (Öz, 2003, 27-35).

Bu çalışmada Cumhuriyet döneminde müfettiş atamalarının tarihsel süreci araştırılmıştır. Bu bağlamda denetim sistemi içinde müfettiş atamasıyla ilgili alınan kararların ve yapılan planlanmaların günümüzdeki denetim sistemini nasıl şekillendirdiğini yasal belgeler ve alan yazın temelinde incelemek gerektiği düşünülmüştür. Bu veriler ışığında mevcut sistemi ve bu sistemdeki problem durumlarını belirleyip, çözüm önerileri geliştirilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada problem durumu çerçevesinde Türkiye Eğitim Sisteminde denetim alt sistemi ele alınmıştır. Bu bağlamda araştırmanın temel amacı Cumhuriyet döneminde müfettiş atamalarının tarihsel sürecini incelemek ve mevcut duruma yönelik çözüm önerileri geliştirmektir. Bu amaç dâhilinde şu sorulara yanıtlar aranmıştır:

- Yasal dayanaklarıyla Cumhuriyet döneminde müfettiş atamaları nasıl bir tarihsel süreç izlemiştir?
- Bu değişimler günümüz eğitim denetimi sistemini nasıl etkilemiştir?

Bu sorulara cevaplar aranırken öncelikle var olan durum analiz edilmiş ve Cumhuriyet tarihi boyunca denetim sisteminin yasal dayanakları incelenmiştir. Ardından doküman incelemesi yapılarak alan yazına dayalı müfettiş atamasına yönelik mevcut durum saptanmış ve saptanan duruma yönelik eğitim sistemimizin etkililik ve verimliliğini arttırabilecek öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

Yöntem

Bu araştırmada, Türkiye'de Cumhuriyet dönemi boyunca müfettiş atamalarının yasal dayanakları ve bilimsel çalışmalar incelenmiştir. Çalışma, nitel araştırma yaklaşımlarından durum analizinin desenlerinden iç içe geçmiş tek durum deseni ile yürütülmüştür. Durum çalışması araştırması, araştırmacıların bir durum veya bir zaman dilimi içerisindeki çoklu sınırlandırılmış durumlar ile ilgili bilgi kaynakları vesilesiyle ayrıntılı ve derinlemesine bilgi elde ettiği bir durum betimlemesi meydana çıkardığı nitel yaklaşımlardan biridir (Creswell, 2021, 99). Tek bir durum içine geçmiş birden fazla alt tabaka veya birim olduğunda birden fazla analiz söz konusu olmaktadır. İç içe geçmiş tek durum deseni bir durum içinde ortaya çıkabilecek tekten fazla alt birime yönelinmesi durumudur (Yıldırım ve Şimşek, 2021, 313). Doküman analizi veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Doküman analizinde; araştırılmak üzere belirlenen olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyaller analiz edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2021, 189).

Toplanan verilerin detaylı bir biçimde raporlaştırılması ve nasıl sonuçlara ulaşıldığının açıklanması nitel bir araştırmanın önemli geçerlik ölçütleridir. Öte yandan, araştırmanın güvenilirliğinin sağlanması; araştırmanın çeşitli basamaklarında kullanılan tekniklerin daha da belirginleştirilmesi ve bu sayede diğer araştırmacıların da bu teknikleri benzer şekilde kullanabilmesine imkân sunulmasıyla ilgilidir (Yıldırım ve Şimşek, 2021, 282-285). Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliği sağlanmıştır. Yapılan çalışmanın verileri ilgili alan yazının taranması ile sağlanmıştır. Bu süreçte hem basılı dokümanlara hem de elektronik ortamda bulunan belgelere erişim sağlanmıştır. Basılı dokümanlar daha çok konu ile ilgili kitaplardan oluşurken, elektronik ortamda farklı düzeyde yazılmış tez ve makalelerle birlikte, bakanlıklar tarafından yayınlanan resmi evraklara da erişim sağlanmıştır. Araştırmacılar konu ile ilgili anahtar sözcükler kullanarak belge taraması yapmışlar ve tarama sonucunda elde edilen bütün belgeleri toplamışlardır. Toplanan belgeler öncelikle araştırmacılar tarafından dikkatli bir şekilde okunarak araştırma ile ilgili olanlar ayrılmış, sonrasında araştırma için alıntı yapılacak bölümler belirlenmiştir. Bu bölümler kaynak gösterilerek bulgular bölümünde alıntılanmıştır. Alıntı yapılan kaynakların birincil derece olmasına, orijinal olmasına ve kaynakları oluşturan kişilerin alanda uzman olmasına dikkat edilmiştir.

Bulgular

1. Yasal Dayanaklarıyla Cumhuriyet Döneminde Müfettiş Atamalarının Tarihsel Süreci

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılış tarihi olan 23 Nisan 1920'den kısa bir süre sonra 1 Mayıs 1920'de Milli eğitim hizmetlerinin tamamı Maarif Vekaletine (Eğitim Bakanlığına) verilmiştir. 1 Mayıs 1920'de Maarif Vekâlet'inde; Ders Programları Dairesi, Türk Asarı Atıkası, İstatistik, İlköğretim ve Ortaöğretim Müdürlükleri oluşturulmuştur. Oluşturulan bu yeni birimler arasında teftişle ilgili bir birim olmamasına rağmen, bakana doğrudan bağlı üç müfettiş görev almaktadır (Ada ve Baysal, 2020, 101). 1923 yılından itibaren müfettiş atamalarında rol oynayan önemli tarihler şu şekildedir:

Tablo 1

Müfettiş Atamalarında Rol Oynayan Önemli Tarihler

1923	Maarif Müfettişleri Talimatnamesinin yayınlanması
1924	Öğretim Birliği Kanunu ile teftiş kurulunun görevlerinin gözden geçirilmesi
1925	1. Maarif Müfettişleri Kongresi
1926	789 sayılı Maarif Teşkilatı Kanununun yürürlüğe girmesi
1927	Tedrisat Müfettişleri Talimatnamesinin yürürlüğe girmesi
1928	İlk Tedrisat Müfettişliğine Talip Olanların Seçilmesi Tarzları Hakkında Talimatnamenin yayınlanması
1929	İlk Tedrisat Müfettişleri Rehberinin yayınlanması
1933	2287 Sayılı Maarif Vekaleti Merkez Teşkilat Vazifeleri Hakkında Kanun ile Teftiş Kurulunun oluşturulması
1938	İlk Tedrisat Müfettişleri Talimatnamesinin yayınlanması
1945	İlköğretim Müfettişliği Staj Yönetmeliğinin yayınlanması
1949	Bakanlık müfettişlerinin bölgelere dağılması
1962	İlköğretim Müfettişleri Yönetmeliğinin yayınlanması
1967	Teftiş Kurulu Yönetmeliğinin yayınlanması
1990	İlköğretim Müfettişleri Kurulu Yönetmeliğinin yayınlanması
1998	MEB Teftiş Kurulu Başkanlığı İnceleme ve Değerlendirme Biriminin Çalışma Esas ve Usulleri Hakkında Yönergenin Yayınlanması
1999	İlköğretim Müfettiş Başkanlığı Yönetmeliğinin yayınlanması
2000-2001	MEB İlköğretim Müfettişleri Başkanlıkları Rehberlik ve Teftiş Yönergesinin tekrar yayınlanması
2011	MEB Eğitim Müfettişleri Başkanlıkları Yönetmeliğinin yayınlanması
2011	MEB'in Teşkilat ve Görevlerini Düzenleyen Kanun Hükmünde Kararnamenin yayınlanması
2014	MEB Rehberlik ve Denetim Başkanlığı ile Maarif Müfettişleri Başkanlıkları Yönetmeliğinin yayınlanması
2016	MEB ve Denetim Başkanlığı ile Maarif Müfettişlikleri Başkanlıkları Yönetmenliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmeliğin yayınlanması
2017	MEB Teftiş Kurulu Yönetmeliğinin yayınlanması
2023	Vizyon Belgesinin yayınlanması

1923 yılında Maarif Müfettişleri Talimatnamesi ile İlk Tedrisat Müfettişlerinin Vazifelerine Dair Talimatname yayımlanmıştır. Cumhuriyet tarihinde eğitim denetimi ile ilgili olarak müfettişlik makamının kurulması, görev ve yetkileri ile birlikte teftişin temelleri açıklanmıştır. Buna ek olarak da bir müdür ile on müfettişten oluşan bir teftiş heyeti kurulmuştur (Taymaz, 2015, 21). O zamana kadar müdürlüğe ait bir parça olarak isimlendirilen teftiş heyeti, “Maarif Vekâleti Heyet-i Teftişîye Risâleti” şeklinde anılmaya başlanmıştır. Böylece Türk Eğitim tarihinde bağımsız bir teftiş kurulunun vazife tanımı yapılmıştır. Bu kurul bugünkü adıyla “Teftiş Kurulu Başkanlığı” olarak günümüzde hala vazifesine devam etmektedir (Çetin, 2020).

Türk Milli Eğitiminde en önemli tarihlerden birisi 3 Mart 1924 olarak ifade edilmektedir. Bu tarihte kabul edilen Tevhidi Tedrisat (Öğretim Birliği) Kanunu ile tüm okullar ve medreseler eğitim bakanlığına bağlı hale getirilmiştir. Bundan sonra teftiş kurulunun görevleri de yeniden gözden

geçirilmiştir. Bu amaçla 1-20 Mayıs 1925 tarihlerinde Konya'da Maarif Umumi Müfettişleri Toplantısı (Eğitim Müfettişleri Kongresi) yapılmıştır. Kongreye Bakanlık Müsteşarı, Teftiş Kurulu Başkanı ve Bakanlık Müfettişleri katılmış ve "Eğitim Kurumlarının Yetki ve Görevlerine İlişkin Yönetmelik" oluşturulmuştur (Binbaşoğlu, 2005, 215). 1. Maarif Müfettişleri Kongresi olarak bilinen bu toplantıda alınan kararlardan biri Bakanlar Kurulu'nun tasdiklediği Maarif Müfettişleri Umumiyelerinin Hukuk Selahiyet ve Vazifelerine Dair Talimat hazırlanması olarak belirtilmektedir. Bu yönetmelik ile birlikte, Maarif Vekili adına tüm eğitim kurumlarının kanun, tüzük ve yönetmeliklere uygun olarak denetlemek üzere müfettişi umumiye ve yardımcılarının tayin edilmesi öngörülmüştür. Böylece eğitim kuruluşlarını Bakan adına kanun, tüzük ve yönetmeliklere göre teftiş etmek görevi, bakanlık müfettişlerine verilmiştir (Öztürk, 1996, 27).

22 Mart 1926'da 789 sayılı Maarif Teşkilatı Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanuna göre maarif müfettişlerinin hakları, görev ve yetkilerine ilişkin yönetmelik hazırlanmıştır (Taymaz, 2015, 21). Bu kanunun 20. Maddesine göre ülkenin eğitim teşkilatı 13 bölgeye (eminlik) ayrılmış, en az üç ve en fazla yedi ilden oluşan her bölgede bir Maarif Emni, her ilde bir maarif müdürü ve maarif memurunun yer alacağı belirtilmiştir. Maarif Eminlerine, bölgelerine öğretmen ve memur atama, gerektiğinde bakanlık emirine alma, ihtar ve maaş kesimi gibi cezalar uygulama gibi yetkiler verilmiştir. Bu uygulama günümüzdeki eğitim bölgelerine denk gelmektedir. Bu yapılanma ile her bir eminlikte, doğrudan maarif eminine karşı sorumlu olarak çalışacak bir teftiş kuruluna yer vermesi uygulamasına geçilmiştir. Böylece o dönemlerde uygulanan bu teşkilatlanma ile hiyerarşide maarif müfettişleri il ve ilçe müdürlerinin üzerinde bir konuma yerleştirilmiştir (Çetin, 2020, 103-104).

Maarif Eminliğinin uygulamaya geçmesiyle Teftiş Kurulu Başkanlığı kaldırılmış ve Bakanlık Müfettişleri de Talim ve Terbiye Kurulu'na bağlanmıştır. Ardından Maarif Vekâleti Müfettişlerinin Hukuk, Salahiyet ve Vazifelerine Dair Talimatname (Millî Eğitim Bakanlığı Müfettişlerinin Hak, Yetki ve Görevlerine ilişkin Yönetmelik) adıyla yeni bir yönetmelik hazırlanmıştır. 1926 yılında yürürlüğe giren bu yönetmelik ile öncekinden değişik olarak Vekâlet Müfettişi deyimini Müfettişi Umumi yerine kullanılmıştır. İlk kez bakanlık müfettişleri merkez ve bölge (mıntıka) müfettişleri olarak ikiye bölünmüştür. Merkez müfettişleri de Eğitim ve öğretim müfettişleri, Yönetim müfettişleri ve Kütüphane, güzel sanatlar ve müze müfettişleri olmak üzere üçe ayrılmaktaydı (Su, 1974. Akt. Aydın, Yıldırım, 2014, 237).

1927'de Tedrisat Müfettişleri Talimatnamesi (İlköğretim Müfettişleri Yönetmeliği) yürürlüğe girmiştir. Yönetmelik denetim ile ilgili görevler, öğretim ve yol gösterme ile ilgili görevler, soruşturma ile ilgili görevler, görevlerin nasıl yerine getirileceği ve sonuçları ile diğer konular yer almıştır. Yönetmeliğe göre her ilçede bir ilköğretim müfettişi bulunacağı, yıllık çalışma programlarına göre ilköğretim müfettişlerinin bölgelerini yılda dokuz ay teftiş etmesi, teftiş bölgeleriyle ilgili istatistiksel bilgi toplamaları, çevrede toplumsal inceleme yapmaları, bakanlık tarafından onaylanmayan kitapların okutulmasını engellemeleri, ders kitapları fiyatının olduğundan yüksek satılmasını engellemeleri, öğretmen ve diğer personelin maaşını zamanında almalarını ve halk eğitim programlarının açılmasını sağlamaları gerektiği belirtilmiştir (Aydın, 2014, 228-229).

1927 yılındaki bu yönetmelikte müfettişlerin nasıl seçileceği de yer almıştır. Buna göre müfettişlerin seçiminde ilköğretmen okulu mezunu olmak, ilkokullarda en az beş yıl öğretmenlik yapmış olmak ve 24 yaş ile 45 yaş arasında olmak gibi şartlar belirlenmiştir. Ayrıca ilköğretmen okul müdür yardımcıları ve eğitim bilimleri dersleri veren eğitimcilere de müfettiş olabilme hakkı tanınarak Milli Eğitim Müdürlerine direkt eğitim denetçisi seçebilme olanağı verilmiştir (Başar, 2000, 17).

1928'de yayınlanan "İlk Tedrisat Müfettişliğine Talip Olanların Seçilmesi Tarzları Hakkında Talimatname" adlı belge ile İlköğretim müfettişlerinin hangi şartları taşıma gerektiği yeniden ele alınmıştır. Buna göre; 25 yaşını bitirmiş olan ilköğretmen okulu müdür ve öğretmenlerine ve en az iki yıl öğretmenlik yapmış "Orta Muallim Mektebi" mezunlarına, sınavsız olarak ilköğretim müfettişi olabilme hakkı verilmiştir. Müfettişlik Sınavında, komisyon üyesi olarak her bölgede bulunan ilköğretmen okulu müdürü ve eğitim dersi öğretmenleri bulunmuştur. Sınav yazılı ve sözlü olmak üzere iki adımda yapılmış ve yazılı sınav sorularını bakanlık hazırlamıştır. Sınav; eğitim, eğitim psikolojisi, sosyoloji konuları ile birlikte uygulamalı bir ilkokul teftişi yapma, herhangi bir eğitim problemiyle ilgili yarım saat sürecek bir sunu ve uygulamalı bir ders anlatma pratiklerini içerecek

şekilde hazırlanmıştır. Sınav sonuçlarına göre, seçme işlemi bakanlık tarafından yapılmıştır. Ayrıca yabancı dil bilenlere öncelik verilmiştir (Aydın, 1995, 2).

1929'da ilköğretim müfettişlerinde bulunması gereken mesleki ve kişisel özelliklerin belirtildiği İlk Tedrisat Müfettişleri Rehberi yayımlanmıştır. Buna rehber göre müfettişlik mesleğinde başarı sevgi, özel yetenek ve teorik uygulamalı hazırlığa bağlıdır, öncelikle müfettişin iyi bir öğretmen olması, ciddi bir öğrenim alarak meslek yaşamına hazırlanması gerektiği belirtilmiştir Böylece müfettişlerin öğretmenlerle empati kurarak mesleğini daha iyi bir şekilde yerine getirebilmesi beklenmiştir (Aydın, 1995, 3).

1933'te 2287 Sayılı Maarif Vekâleti Merkez Teşkilat Vazifeleri Hakkında Kanun ile Teftiş Kurulunun oluşturulması ve kurulun görevleri açıklanmıştır. Buna göre teftiş heyeti müfettiş unvanına sahip bir reis ve gerektiği kadar müfettişten oluşmaktadır. Reisin görevleri ise teftiş iş ve işlemlerini takip etmek, raporlamak ve yetkili merciler bildirmek olarak ifade edilmektedir. Ardından 1938'de İlköğretim Müfettişlerinin istihdamı ile ilgili olarak İlk Tedrisat Müfettişleri Talimatnamesi yayımlanmıştır. Buna göre ilköğretim müfettişleri genel bütçe içerisine alınmış ve müfettişler arasındaki öğrenim süresi bakımından görülen farklılıkları ortadan kaldırmak için Gazi Terbiye Enstitüsü'nden veya yabancı ülkelerdeki dengi bir okuldan mezun olma koşulu getirilmiştir (Taymaz, 2015, 21). Bu talimatname ile ilgili uygulama esasları ise 1945 yılında yayımlanan "İlköğretim Müfettişliği Staj Yönetmeliği" ile düzenlenmiştir. Bu yönetmelik ile birlikte getirilen en büyük yenilik; ilköğretim müfettişliğine tayin olmada, yükseköğrenim görme koşulunun getirilmesidir. Öte yandan, uygulamada bu koşula gereken özen gösterilmemiş ve bakanlık tarafından ilköğretim öğretmenleri için yapılan kısa süreli müfettiş yetiştirme kursları, önceliğini korumaya devam etmiştir (Aydın, 1995, 3).

1949 yılında verilen bir kararla Bakanlık Müfettişleri bölgelere dağıtılmıştır. Ancak kısa bir zaman sonra bu uygulama iptal edilmiştir. 1950 yılında Bakanlık Müfettişleri Ankara, İstanbul ve İzmir merkezlerinde toplanmıştır (Taymaz, 2015, 22). 1962'de İlköğretim Müfettişleri Yönetmeliği'nde müfettişlerin denetim görevleri ayrıntılı olarak ifade edilmiştir. Bununla beraber öğretmenlere yapılması gereken rehberlik hizmetlerine de bu yönetmelikte yer verilmiştir. 1967'de yayımlanan Teftiş Kurulu Yönetmeliği ile ise müfettişlerin rehberlik hizmetleri ile soruşturma işleri birbirinden ayrılmıştır. İkisinin aynı anda yapılması denetimin rehberlik boyutunun etkisini azalttığı düşünüldüğünden bu işler birbirinden ayrılmıştır (Öz, 2003, 4).

1990'da Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Müfettişleri Kurulu Yönetmeliği yayımlanmıştır (Resmî Gazete, 1990). Bu yönetmelikle Millî Eğitim Bakanlığı ilköğretim müfettiş adaylarının nitelikleri, nasıl seçilecekleri ve yerleştirilecekleri, tayin olma, mesleğe başlama, transfer, görev, yetki ve sorumlulukları ile ilköğretim müfettişleri kurulunun kuruluş, işleyiş, çalışma usul ve esasları düzenlenmiştir. Böylece Maarif müfettişlerinin nasıl görev yapacağına ilişkin birçok belirsizliğin ortadan kaldırıldığı belirtilmektedir.

1998'de Millî Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı İnceleme ve Değerlendirme Biriminin Çalışma Esas ve Usulleri Hakkında Yönerge yayınlanmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, 1998). Bu yönergede Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın nasıl çalışacağına ilişkin daha detaylı bilgiler verilmiştir. Teftiş Kurulu Başkanlığı'nda görev alan müfettişlerin görevlendirilme şekillerini ve görev sürelerini; denetim, inceleme, araştırma ve soruşturmalara ilişkin yazı, rapor ve özetlerin biçim, usul ve esas açısından incelenmesinde uyulacak kuralları; müfettiş ve müfettiş muavinleri tarafından yürütülen çalışmaların izlenmesi ve değerlendirilmesi gibi konular hakkında bilgiler yer almaktadır.

1999'da İlköğretim Müfettişleri Başkanlığı Yönetmeliği yayınlanmıştır (Resmî Gazete, 1999). Bu yönetmelikle direkt il milli eğitim müdürüne bağlı İlköğretim Müfettişleri Başkanlığı kurulmuştur. Rehberlik ve iş başında yetiştirmeye daha çok önem verildiği söylenebilmektedir. Bununla beraber değerlendirme, teftiş, inceleme ve soruşturmaların kurulun görevlendireceği müfettişler tarafından yapılacağı belirtilmiştir. Kurulun görevleri arasında okul yöneticileri, öğretmenler ve diğer personelin iş başında yetiştirilmesi ve rehberlik hizmetinin verilmesi bulunmaktadır (Kel, 2020, 26-27).

2000 ve 2001'deki Tebliğler Dergilerinde Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Müfettişleri Başkanlıkları Rehberlik ve Teftiş Yönergesi tekrar yayımlanmıştır (Tebliğler Dergisi, 2000, 2001). Burada yalnızca küçük değişiklikler yapılmış ve formlar gözden geçirilmiştir. 2005 ve 2006'da 1999'da yayımlanan Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Müfettişleri Başkanlıkları Yönetmeliği'nde değişiklik yapılmıştır. Bu değişiklik kapsamında müfettişlerin, mesleki bilgilerini yenilemesi, geliştirmesi ve uzmanlıklarını artırması amacıyla Bakanlığın hizmet içi eğitimle ilgili mevzuatta belirtilen hedefleri doğrultusunda hizmet içi eğitime alınması ve gerekirse yurt dışına gönderilmesi kararlaştırılmıştır. 2010'da yürürlüğe giren Millî Eğitim Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile Devlet Memurları Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'a göre İlköğretim Müfettişleri "Eğitim Müfettişi" ve İlköğretim Müfettiş Yardımcıları ise "Eğitim Müfettişi Yardımcısı" olarak adlandırılmıştır. Müfettiş yardımcılığı sınavına başvuru yapmak isteyen öğretmenler için önceden öğretmenlikte beş yıl hizmeti olmak şartı sekiz yıla çıkarılmıştır (Şahin ve diğerleri, 2013, 1105-1126).

2011'de 27974 sayılı kanunla Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Müfettişleri Başkanlıkları Yönetmeliği yayımlanmıştır (Resmî Gazete, 2011a). Bu yönetmelikle bütün illerde il millî eğitim müdürlüğü içinde Eğitim Müfettişleri Teftiş Kurulu Başkanlığı oluşturulmuştur. Her il kendi içerisinde teftiş bölgelerine ayrılmış ve teftiş grupları oluşturulmuştur. Müfettişlerin mesleki bilgilerini güncellemek, kendilerini geliştirmek ve uzmanlıklarını artırmak amacıyla hizmet içi eğitimlere alınabileceği ifade edilmiştir. Böylece 1999 yılı Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Müfettişleri Başkanlıkları Yönetmeliği yürürlükten kaldırılmıştır. Bu yönetmeliğe göre resmi ve özel ortaöğretim kurumlarındaki öğretmenlerin branşlarıyla ilgili soruşturmalar hariç diğer bütün soruşturma ve inceleme işleri eğitim müfettişlerinin görev alanına dahil edilmiştir. Ayrıca, müfettişlerin illerdeki dağılımı, aynı yerdeki görev süresi, tayin durumlarında değişiklikler yapılmıştır (Kel, 2020, 27).

2011'de Millî Eğitim Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevlerini Düzenleyen Kanun Hükmünde Kararname de yayımlanmıştır (Resmî Gazete, 2011b). Bu kararname ile il eğitim denetmenleri ve denetmen muavinlerinin atanacağı belirtilmiştir. Ayrıca il eğitim denetmenleri ve denetmen muavinlerinin alanlarında uzmanlaşmaları için gerekli önlemlerin alınması gerektiği ifade edilmiştir. Daha önce oluşturulmuş Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın yerini Rehberlik ve Denetim Daire Başkanlığı almıştır. Ayrıca Bakanlığın teşkilat yapısı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile tekrar düzenlenmiştir. Teftiş Kurulu Başkanlığı kaldırılmış yerine Rehberlik ve Denetim Başkanlığı kurulmuştur. Rehberlik ve Denetim Başkanlığındaki müfettişler Bakanlığın görev ve yetkileri çerçevesinde denetim, inceleme, soruşturma ile Bakanlık teşkilatı ile personelinin idari, mali, hukuki işlemleri hakkında denetim, inceleme ve soruşturma yapma görevi ile görevlendirilmiş ve müfettiş unvanları kaldırılarak yerine Millî Eğitim Denetçisi unvanı verilmiştir (Teftiş Kurulu Başkanlığı, 2018). Ayrıca, MEB Rehberlik ve Denetim Başkanlığınca çıkarılan Öğretmen Denetim Rehberi (2011) ile okullardaki kurum denetimlerinin ve öğretmen ders denetimlerinin nasıl gerçekleştirilmesi gerektiğine ilişkin bir rehber müfettişlerin kullanımına sunulmuştur (Uzun, 2019, 25-26).

2014'te Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Denetim Başkanlığı ile Maarif Müfettişleri Başkanlıkları Yönetmeliği yayımlanmıştır (Resmî Gazete, 2014a). Maarif Müfettişleri Başkanlığı oluşturulmuş ve illerde bulunan kurumların denetim, rehberlik, inceleme, araştırma ve soruşturma hizmetlerini planlaması Maarif Müfettişleri Başkanlığı'nın görevleri arasında sayılmıştır. Müfettişlerin görevleri arasında yanlarına verilecek müfettiş muavinlerinin yetişmelerini sağlamak maddesi eklenmiştir. Bu doğrultuda hem hizmet içi eğitimler hem de usta-çırak ilişkisi ile uzmanlaşma sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca kurumlara özel olarak denetim raporları hazırlanması ve bunların millî eğitim müdürlüklerine önerilerle birlikte teslim edilmesi ifade edilmiştir. 2014'te Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Denetim Başkanlığı ile Maarif Müfettişleri Başkanlıkları Yönetmeliği de yayımlanmıştır (Resmî Gazete, 2014b). Buna göre Maarif müfettişlerinin Bakanlık tarafından atanacağı belirtilmiştir (Kel, 2020, 27).

2016'da Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Denetim Başkanlığı ile Maarif Müfettişlikleri Başkanlıkları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik yayımlanmıştır (Resmî Gazete, 2016a). Bu yönetmelikle Maarif Müfettişleri Başkanlığı'nda görevlendirilecek müfettiş sayısı 100'den 300'e çıkarılmış ve nicel anlamda müfettiş sayısının artırılmasına gidilmiştir.

2016'da Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Denetim Başkanlığı ile Maarif Müfettişlikleri Başkanlıkları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun da yayımlanmıştır (Resmî Gazete, 2016b). Buna göre Rehberlik ve Denetim Başkanlığı yerine tekrar Teftiş Kurulu Başkanlığı getirilmiştir.

2017'de eğitim denetiminde tekrar değişikliğe gidilmiştir. 20 Ağustos 2017 tarihinde 30160 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliği yayımlanmıştır (<https://tkb.meb.gov.tr>). Bu yönetmelik günümüzde halen geçerli olan yönetmeliktir. 9 bölüm 61 madde ve 1 geçici maddeden oluşan bu yönetmeliğin hiçbir yerinde Türk Eğitim Denetimi sisteminde en uzun süre devam eden ilköğretim müfettişliği kavramına rastlanmamıştır. Bu yönetmelik ile müfettişlerin örgüt, tayin olma, yetki ve görevleri, sınav kurulları ve yarışma sınavları, müfettiş muavinliğine atama ve yetiştirilme, yeterlik sınavı ve müfettişliğe atama, çalışma merkezlerinin kuruluşu, görev, yetki ve sorumlulukları, müfettiş ve müfettiş yardımcılarının görev yetki ve sorumlulukları, rehberlik ve denetim faaliyetleri düzenlenmiştir (Aktaş, 2021, 28). Merkez teşkilatta bulunan ve 500 kişilik çekirdek kadrodan oluşan Maarif müfettişleri ile tüm Türkiye'ye denetim ve teftiş hizmeti vermesi kararlaştırılmıştır. Bu değişikliğin sebebi olarak Maarif müfettişlerinin yerel etkilerden uzak kalması ile kamu kaynaklarının verimli ve etkili kullanılmasını sağlamak adına il yöneticilerine rehberlik yapmasının amaçlandığı ifade edilmiştir (<https://www.meb.gov.tr/teftis-vedenetimde-koklu-degisiklik/haber/12550/tr>).

2023 Vizyon Belgesi'ne bakıldığında; teftiş, eğitim sistemi içerisinde araştırma, inceleme ve soruşturma ile kurumsal rehberlik olarak ayrılarak iki ayrı uzmanlık alanı oluşturulması planlanmıştır. Denetim sürecinin ve müfettişlik rollerinin, öğretmen ve okulların ihtiyacı olan rehberlik hizmetlerini vermek için yeniden yapılandırılması planlanmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı müfettişlerinin mevcut görevleri olan inceleme, araştırma ve soruşturmaya ek olarak kendilerine bazı farklı görevler verilmesi durumu söz konusudur. Bunlar arasında paydaşların görüşleri, yerinde ve yapılandırılmış gözlemler, yapılandırılmış veri toplama araçlarıyla elde edilen verilere dayalı oluşturulan analiz raporlarını direkt okula ve Millî Eğitim Bakanlığı'na sunmaları yer almaktadır. Sunulan bu raporların tüm paydaşlar ve ilgili birimler ile paylaşılması, sadece hata ve eksiklik tespiti olarak değil, gelişimsel veri olarak da hizmet etmesi başka bir deyişle gelişim odaklı olması planlanmaktadır (<http://2023vizyonu.meb.gov.tr/>).

2. Müfettiş Atamalarının Tarihsel Sürecinde Yaşanan Değişikliklerin Günümüz Eğitim Denetimi Sistemine Etkileri

Cumhuriyet tarihi boyunca müfettiş atamalarında değişiklikler yaşanmıştır. Bu değişikliklerin sonucunda benimsenen uygulamaların bazıları günümüzdeki denetim sistemini etkilemektedir. 1923 yılında Türk Eğitim tarihinde ilk defa müstakil bir teftiş kurulunun görev tanımı yapılmıştır. Bu kurul, "Teftiş Kurulu Başkanlığı" olarak günümüzde hala görevine devam etmektedir (Çetin, 2020). En son 2017 yılında yayınlanan MEB Teftiş Kurulu Yönetmeliği ile kurulun teşkilat yapısı, atama, görev ve yetkileri ifade edilmiştir. Buna göre görev merkezi Ankara olan kurul başkan, daire başkanları, müfettiş ve müfettiş yardımcılardan oluşmaktadır. Kurulun görevleri ise rehberlik, denetim, araştırma, soruşturma, inceleme ve ön inceleme yapmaktır. Ayrıca bu yönetmelikte müfettiş yardımcılığı için yarışma sınavı, hem yazılı heme sözlü sınav gerektiği belirtilmektedir. Müfettişliğe atama için ise bakanlığın yeterlik sınavında başarılı olan müfettiş yardımcılarının müfettişliğe atamalarına ilişkin listeyi ilgili belgeler ile İnsan Kaynakları Genel Müdürlüğüne bildirdiği ifade edilmektedir (<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/08/20170820-1.htm>). Kurulduğu ilk yıllardan itibaren Teftiş Kurulunun çeşitli sınav ve mülakatlar ile müfettiş ataması yaptığı söylenebilmektedir. Bunun yanı sıra müfettiş yardımcılığında ve çeşitli yönetsel ve denetsel görevlerde deneyim sahibi olmak da atamalarda yıllar içerisinde önemini koruyan bir alan olarak görülebilmektedir.

Gerek Türkiye gerekse dünyadaki gelişme ve ilerlemeler denetim anlayışında da değişimi kaçınılmaz kılmaktadır. Denetimin tarihten günümüze değişimi ele alındığında bürokratik ve katı bir mirastan öte öğretimin iyileştirilmesini hedefleyen daha demokratik bir yapıya doğru evrildiği belirtilmektedir. 21. yüzyıl okullarında bürokratik kontrole dayalı denetimin kendine yer

bulamayacağı öngörülmektedir. Bu bağlamda katılımcı ve demokratik değerlere dayalı ve gelişimsel bir rehberlik anlayışının önemi vurgulanmaktadır (Sullivan ve Glanz, 2015, 37-38). Bu anlayışla paralel olarak 2023 Vizyon belgesinde eğitim denetimi ile ilgili önemli başlıklar yer almıştır. Belgede yer alan teftiş ve kurumsal rehberlik hizmetleri bölümünde teftiş uygulamalarının daha çok okul geliştirmeyi amaçlayan rehberlik boyutunu öne çıkarılacağı vurgulanmıştır. Burada ifade edildiğine göre bakanlık müfettişlerine eğitim uygulama ve politikalarında uyumun sağlanması, izlenmesi ve raporlaştırılması şeklinde yeni bir rol verileceği belirtilmiştir. Bununla beraber teftiş sistemimizde araştırma, inceleme ve soruşturma ile kurumsal rehberliğin birbirinden ayrılacağı ve iki ayrı uzmanlık alanı oluşturulacağı ifade edilmiştir. Ayrıca teftiş sistemimizde rehberlik işlevi, Okul Gelişim Modeli 'ne paralel olarak yapılandırılacağı ifade edilmiştir (<http://2023vizyonu.meb.gov.tr/>). Bu bağlamda geçmişten günümüze denetim sistemimizde güncel ihtiyaçlara yönelik bir yenileşme girişimi olduğu söylenebilmektedir.

Cumhuriyet dönemi boyunca eğitim denetiminde çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Bunlar arasında öne çıkanlardan birisi de maarif müfettişlerinin görev alanlarını belirleyen değişik olarak görülmektedir. (Resmi Gazete, 2014). 6528 sayılı kanunla öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin denetimi, maarif müfettişlerinin görev alanından çıkarılmıştır. Öğretmenlerin ders denetimi yapma görevi 2014 yılından bu yana okul müdürleri tarafından yürütülmektedir. Günümüzde illerde bulunan tüm illerde bulunan okulöncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve özel öğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin denetimi kendi okul müdürlerince yapılmaktadır. Okul müdürleri öğretmenlere performans notları verebilmektedir. Ancak bu durum beraberinde okul müdürlerinin öğretmenleri denetleme hususunda ne kadar yeterli oldukları konusunda tartışmalara yol açmaktadır (Ergen ve Eşiyok, 2017, 4-5).

Türkiye'de profesyonel bir meslek olarak denetim görevi maarif müfettişleri tarafından yürütülmektedir. Ders ve sınıf denetimi de eğitim denetimi denince ilk akla gelen denetim uygulamaları olarak görülmektedir. Eğitimim amacına ulaşip ulaşmadığının anlaşılması ve eğitim alanında sağlıklı rehberlik ve gelişim faaliyetlerinin sürdürülmesi açısından sınıflar önemli bilgi kaynakları olarak görülmektedir. Bu bağlamda sınıf gözlemi ve ders denetimi yapılmadan evrak inceleme ve yalnızca idari teftiş veya kurum denetimi yaparak kurum denetimi ile maarif müfettişlerinin önemli görevlerinden ve bilgi kaynaklarından birisi devreden çıkarılmıştır. Maarif müfettişlerinin önemli görevlerinden biri olan ders denetimi görevinin okul müdürlerine verilmesi denetim alt sisteminde köklü bir değişime yol açmıştır (Kaplan, 2016, 45-46).

Türk eğitim sistemi içerisinde Cumhuriyetten günümüze müfettişlerin yetiştirilmesi hususunda eğitim fakültesi ve eğitim yönetimi ve teftişi bölümlerinden mezun olanlar öne çıkmıştır. Ancak eğitim fakültelerinden eğitim denetimi ve teftişi bölümlerinin kaldırılmasıyla müfettiş yetiştirilmesi hususunda hizmet içi eğitimler ve bakanlık tarafından açılan kurslar etkili olmuştur. İlk olarak 1954 yılındaki İlköğretim müfettişliği staj yönetmeliğinde yükseköğrenim şartı getirilmiştir. Daha güncel olarak ise 2005 yılında hizmet içi eğitim, lisansüstü eğitim ve yurt dışında eğitim gibi gereklilikler ifade edilmiştir. Ancak her ikisi de tam olarak uygulanamamış daha çok kurslar vasıtasıyla bu ihtiyaçlar karşılanmıştır (Şahin ve diğerleri, 2013, 1105-1126). Günümüzde de halen bakanlık tarafından açılan kurslar bulunmaktadır.

Türk eğitim sisteminde denetimin tarihi ele alındığında 2010 yılı ve sonrasında çeşitli değişikliklerin süreci etkilediği söylenebilmektedir. Örneğin Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunu'nda bir değişiklik yapılmış ve İlköğretim Müfettişi ve Müfettiş Yardımcısı adları değiştirilmiştir. Bunların yerine Eğitim Müfettişi ve Eğitim Müfettiş Yardımcısı isimleri tercih edilmiştir. Ardından 2011 yılında yayınlanan 652 sayılı kanunla, Bakanlık Müfettişi ve Eğitim Müfettişi unvanları değiştirilmiştir. Bunların yerine Bakanlık Denetçisi ve İl Eğitim Denetmeni unvanları kullanılmıştır. 2016 yılında yapılan değişiklik ile Rehberlik ve Denetim Başkanlığı değiştirilmiş ve 2011 yılında kaldırılmış olan Teftiş Kurulu Başkanlığı tekrar kurulmuştur. Teftiş Kurulu Başkanlığında görev yapan Maarif Müfettişlerine ise Bakanlık Maarif Müfettişi ismi verilmiştir. Bu gelişmeler Türkiye'de denetim konusunda bir karışıklık olduğunu göstermektedir. Tüm paydaşlarca kabul edilen oturmuş bir denetim sisteminin olmadığı belirtilmektedir (Hameedey, 2020, 97-100).

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada öncelikle Cumhuriyet dönemindeki müfettiş atamalarında gereken koşullar incelenmiştir. İlk olarak; 1928 ve 1929 yıllarında yayımlanan resmî belgelere göre müfettiş atamaları için; eğitim, eğitim psikolojisi, eğitim sosyolojisi gibi konuları içeren bir sınav, bir eğitim sorununa çözüm bulmayı hedefleyen bir sunum, uygulamalı bir teftiş ve uygulamalı bir ders anlatma gibi çeşitli şartlar konulmuştur. Buna ek olarak müfettişlik mesleğinin hem özel yetenek ve sevgi gerektirdiği hem de öğretmenlerle empati kurabilmeyi gerektirdiği vurgulanmıştır. Bu uygulamalardan müfettişlik mesleğinin önemini vurgulandığı ve müfettişlerin sahip olması gereken pek çok özellik bulunduğu için, tek tip bir sınav yerine çeşitli aşamalardan oluşan bir sınavın uygun görüldüğü anlaşılmaktadır.

1938 yılında müfettişlere Gazi Terbiye Enstitüsü'nden mezun olma ya da yabancı ülkelerdeki dengi bir okuldan mezun olma şartı getirilerek müfettişler arasındaki öğrenim süresi farklılığı ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Ardından da 1945 yılında yayımlanan yönetmelikte müfettişlere yükseköğrenim şartı getirilmiştir. Ancak resmi evraklarda yer alan bu gelişme uygulamada karşılık bulmamıştır. Bunun yerine kısa süreli müfettişlik kursları ile yürütülmüştür. Aydın (1995, 3) bunu önemli bir yenilik olarak görmüştür. Müfettişlerin, standart bir eğitim seviyesine sahip olmasının bir şart olarak getirilmesi, alanda uzmanlaşma adına atılmış önemli bir gelişme olarak düşünülmektedir.

Çalışmanın bulguları kapsamında önemli sayılabilecek bir gelişme 1967 yılında yayımlanan yönetmelik ile müfettişlerin rehberlik ve soruşturma görevlerinin birbirinden ayrılmasıdır. Takip eden yıllarda özellikle 1999 yılında yayımlanan yönetmelikte rehberlik ve iş başında eğitime daha çok vurgu yapıldığı görülmektedir. 2005 ve 2006 yıllarında ise 1999 yılındaki İlköğretim Müfettişleri Başkanlığı Yönetmeliği'nde değişikliğe gidilmiştir. Buna göre müfettişlerin kendilerini geliştirmeleri için hizmet içi eğitim almaları ve gerekli hallerde de eğitim almak için yurt dışına gönderilmeleri kararlaştırılmıştır. Ancak 2011 yılına gelindiğinde 1999 yılındaki yönetmelik yürürlükten kaldırılmıştır. Bu gelişmelerle ilgili söylenebilir ki müfettişlik mesleği ile ilgili alınan kararlar devam ettirilememiş bu da mesleğin gelişimini etkilemiştir. Burada değinilmesi gereken bir nokta da 1967 yılından 1999 yılına kadar herhangi bir değişiklik yaşanmamasıdır. Tablo 1. incelendiğinde değişiklik yapılmayan en uzun aralık bu dönem olmuştur. Bunun sebepleri arasında Türkiye'nin o dönem yaşadığı siyasi çalkantılar ve askeri darbeler gösterilebilir. Başka bir sebep olarak ise var olan düzenin iyi işlemesi ve korunmaya çalışılması gösterilebilir.

2011 yılında denetim ile ilgili pek çok gelişme yaşanmıştır. Öncelikle Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Müfettişleri Başkanlıkları Yönetmeliği yayımlanmıştır. Bu yönetmelik ile bütün illerde İl Millî Eğitim Müdürlüğü içinde Eğitim Müfettişleri Teftiş Kurulu Başkanlığı oluşturulmuştur. Kendi içerisinde her il teftiş bölgelerine ayrılmıştır ve teftiş grupları oluşturulmuştur. Ardından Millî Eğitim Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevlerini Düzenleyen Kanun Hükmünde Kararname yayınlanmış ve bakanlığın teşkilat yapısı yeniden düzenlenmiştir. Buna göre Teftiş Kurulu Başkanlığı kaldırılmış yerine Rehberlik ve Denetim Başkanlığı kurulmuştur. Müfettiş unvanları kaldırılmış yerine Millî Eğitim Denetçisi unvanı verilmiştir. Müfettişlere denetim, inceleme, soruşturma görevleri verilmiştir. Buna ek olarak Bakanlık teşkilatı ve personelinin mali, idari ve hukuki işlemleri hakkında denetim, soruşturma ve inceleme yapma görevleri verilmiştir. Buna göre müfettişlerin gelişim ve rehberlik rolünden ziyade denetim, inceleme ve soruşturma görevlerinin daha çok vurgulandığı söylenebilmektedir.

2014 yılında yayımlanan yönetmeliğe göre Maarif Müfettişleri Başkanlığı oluşturulmuş ve Maarif müfettişlerinin bakanlık tarafından atanacağı belirtilmiştir. Maarif Müfettişleri Başkanlığına denetim, rehberlik, araştırma, soruşturma ve inceleme hizmetlerini planlaması görevleri verilmiştir. Burada dikkati çeken uygulama müfettişlere müfettiş yardımcılarının yetiştirme görevinin verilmesidir. Böylece hem hizmet içi eğitimler hem de usta çırak ilişkisi ile müfettiş yetiştirilmesi amaçlanmıştır. 2016 yılına gelindiğinde ise 2014 yılındaki yönetmelikte değişiklik yapılmıştır. Buna göre Maarif Müfettişleri Başkanlığındaki müfettiş sayısı artırılmıştır. Ayrıca Rehberlik ve denetim Başkanlığı yerine 2011 yılında kaldırılan Teftiş Kurulu Başkanlığı geri getirilmiştir. Bu uygulamalar eğitim denetiminde oturmuş ve istikrarlı uygulamaların olmadığını göstermektedir.

2017 yılında yayımlanan Millî Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliği halen geçerli olan yönetmektir. Buna göre müfettişler ve müfettiş yardımcılarının yetkilerini ve sorumlulukları belirtilmiştir. Daha önce sayıları 300'e çıkarılan merkez teşkilatta yer alan müfettiş sayısı 500 olarak güncellenmiştir. Bu müfettişler tüm ülkedeki denetim, teftiş ve rehberlik faaliyetlerini yürütmektedir. Ancak bu sayı eğitim denetiminden beklenen faydayı sağlamak adına oldukça yetersiz olarak görülmektedir. Modern anlamda denetimin rolü tüm dünyada değişime uğramıştır. Eğitim denetiminde vurgulanan temalar daha çok büyüme, gelişme, etkileşim, sürekli öğrenme şeklinde ifade edilebilmektedir (Zepeda, 2016, 44-45). Buna ek olarak günümüzde ihtiyaç duyulan denetimin tek tip, bürokratik, kontrole dayalı, yönetsel yeterliklerle ilgilenen bir pozisyondan uzaklaşması gerektiği belirtilmektedir. Denetimin kontrolden ziyade yardım, çözüm, iletişim ve sürekli gelişime odaklanması gerektiği kabul görmektedir (Sullivan ve Glanz, 2015, 13-14).

Çalışmanın bulguların son olarak 2023 Vizyon Belgesi'nde yer alan ifadelerle yer verilmiştir. Buna göre rehberlik ve teftiş şeklinde ayrı uzmanlıkların olması, teftiş sürecinin yeniden planlanması gerektiği belirtilmiştir. Vizyon belgesine göre denetimin ve müfettişlerin daha çok eksik arama şeklinde yorumlanan rollerinin gelişimsel ve sürekli bir hizmet şekline evrilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Müfettişlerin soruşturma görevlerinin yanında buldukları bölgenin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde bilgi toplaması, araştırma yapması ve elde ettikleri verileri analiz etmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Sonuç olarak Türk eğitim sistemi içerisinde müfettişlerin rolleri zaman zaman gelişim odaklı olmaya başlasa da günümüzde halen olumsuz bir imaja sahiptirler. Sistem içerisinde denetim alt sisteminin rolü görmezden gelinmekte etkisi azaltılmaktadır. Sürekli değişen ihtiyaçların karşılanması adına denetim oldukça önemli bir misyona sahiptir. Bunun ihmal edilmesinin doğuracağı sonuçları önceden tahmin etmek oldukça güçtür. Bu bağlamda müfettişlik ve denetim hizmetlerinin yeniden sürece aktif bir şekilde entegre edilmesi faydalı olacaktır.

Çalışmanın bulguları kapsamında günümüz ve gelecekte yapılacak uygulama veya çalışmalara ışık tutması açısından şu öneriler getirilmiştir:

- Müfettişlerin öğretmenlerin mesleki gelişimine katkı sunmasını sağlayacak uygulamalar geliştirilebilir. Bu bağlamda her okul veya belirlenen bölgelerde birkaç okul için bir müfettiş ataması yapılabilir. Böylece o okul veya okullar için denetim düzenli ve sürekli bir hal alabilir. Bu da denetimin günümüzde vurgulanan gelişimsel rolü daha iyi sağlanabilir.
- Müfettiş atamalarında müfettiş adaylarından bilimsel içerikli çeşitli sunum, rapor, makale veya çalışmalar yapmaları istenebilir. Böylece hem alanın uygulayıcıları hem de alanın akademik anlamda takibi yapılarak ikisi sentezlenebilir. Bu da eğitim sistemini gelişimine katkı sunabilir.
- Ders denetimi görevi okul müdürlerinden alınabilir. Zaten birçok görevi bulunan okul müdürlerinin özellikle de kalabalık okullarda ders denetimini hakkıyla yapabilmesi uygulamada pek mümkün görünmemektedir. Bunun yerine hem okul müdürü hem de öğretmenlerle iş birliği içerisinde süreci yönetecek bir müfettişin bu görevi yapması daha faydalı ve geliştirici olabilir.
- Müfettişlerin de seçecekleri alanlarda uzmanlaşmaları sağlanabilir. Örneğin bazı müfettişler yalnızca soruşturmalarda uzmanlaşabilirken bazıları da mesleki gelişime katkı sunma gibi bir alanda uzmanlaşabilir. Müfettişlerden atamaları yapıldıktan sonraki süreçte uzmanlaşmak istedikleri alanda çalışma yapmaları istenebilir.
- Geçmişten günümüze müfettiş, denetçi ve denetim kavramlarının çağrıştırdığı olumsuz imajı değiştirmek için farklı kavramlar geliştirilebilir. Örneğin müfettiş yerine okul gelişim uzmanı, teftiş yerine denetim, destek ve gelişim faaliyetleri gibi isimler kullanılabilir.
- Bu çalışma mevcut durumu ortaya koymaya çalışmıştır. Buna ek olarak mevcut durum içerisinde denetim görevini yürüten müfettişlerin görüşlerine de yer veren çalışmalar yapılabilir. Böylece araştırmacılar mevcut sistemin uygulayıcılarından topladıkları verilerle ileriye dönük farklı çalışmalar yürütebilir. Sürece katkı sunacak öneriler geliştirebilirler.

Kaynakça

- Aydın, A. (1995). Cumhuriyet döneminde uygulanan eğitim uzmanı yetiştirme ve istihdam politikalarının değerlendirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 1(2), 219-227.
- Aydın, İ. (2016). Öğretimde denetim. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Aydın, M. (2014). Çağdaş eğitim denetimi. Gazi Kitapevi.
- Başar, H. (2000). *Eğitim denetçisi*. Ankara.
- Binbaşıoğlu, C. (2005). *Türk eğitim düşüncesi tarihi:" araştırmalar"; eğitim kavram ve uygulamalarının tarihsel gelişimi*. Anı Yayıncılık.
- Bursalıoğlu, Z. (2010). Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ergen, H., & Eşiyok, İ. (2017). Okul müdürlerinin ders denetimi yapmasına ilişkin öğretmen görüşleri. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4 (1), 2-19.
- Hameedey, Z. (2020). *Türkiye’de Cumhuriyet döneminde eğitim müfettişi yetiştirme yollarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Kaplan, İ. (2016). Maarif müfettişlerinin sınıf/ders denetimi görevlerinden muaf tutulmalarına ilişkin görüşleri. *Yaşadıkça Eğitim*, 30 (1), 43-60. Adresinden erişilir: <http://journals.iku.edu.tr/yed/index.php/yed/article/view/48>
- Öz, M. F. (2003). *Türkiye Cumhuriyeti milli eğitim sisteminde teftiş*. Osmangazi Üniversitesi Basımevi.
- Öztürk, S. (1996). *Türkiye eğitim sisteminde denetim ve denetmen yetiştirme sürecinin analizi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Resmî Gazete (1990). MEB- İlköğretim Müfettişleri Kurulu Yönetmeliği. (27/10/1990). Sayı: 20678.
- Resmî Gazete (1999). MEB- İlköğretim Müfettişleri Başkanlıkları Yönetmeliği. (13/08/1999). Sayı: 23785.
- Resmî Gazete (2010). Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile Devlet Memurları Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (13/06/2010). Sayı: 27610.
- Resmî Gazete (2011a). MEB- Eğitim Müfettişleri Başkanlıkları Yönetmeliği. (24/06/2011). Sayı: 27974.
- Resmî Gazete. (2014). 6528 sayılı millî eğitim temel kanunu ile bazı kanun ve kanun hükmünde kararnamelelerde değişiklik yapılmasına dair kanun Sayı: 28941.
- Sullivan, S. ve Glanz, J. (2015). Okullarda eğitim ve öğretimi geliştiren denetim. Anı Yayıncılık.
- Şahin, S., Elçiçek, Z. ve Tösten, R. (2013). Türk eğitim sisteminde teftişin tarihsel gelişimi ve bu gelişim süreci içerisindeki sorunlar. *The Journal of Academic Social Science Studies, International Journal of Social Science*, 6 (5), 1105-1126.
- Taymaz, H. (2015). Eğitim sisteminde teftiş. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Akademik ve Mesleki Yayıncılık.
- Zepeda, S. J. (2016). Öğretim denetimi. Pegem Akademi Yayıncılık
- https://2023vizyonu.meb.gov.tr/doc/2023_EGITIM_VIZYONU.pdf
- https://tkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_07/04160747_yonerge.pdf
- <https://www.meb.gov.tr/teftis-vedenetimde-koklu-degisiklik/haber/12550/tr>
- <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/08/20170820-1.htm>